

GDK 915:245:907 (497.12 * 0.3 Sorško polje)(049.5)

NEKATERI KRAJINSKO EKOLOŠKI VIDIKI PROSTO RASTOČIH DREVES V AGRARNI KRAJINI - ZGODOVINSKI PREGLED IN DANAŠNJE STANJE

Janez PIRNAT*

Izvleček

V raziskavi smo obravnavali pomen prosto rastočih dreves v agrarni krajini Sorškega polja. Raziskava je osvetlila vlogo teh dreves v preteklosti in njihovo krajinsko - ekološko ter estetsko vlogo danes. Z anketo med lastniki smo osvetlili dosedanjo vlogo in razvoj teh dreves, s foto anketo pa smo ocenjevali estetsko vlogo obravnavanih dreves. Na koncu smo osvetlili še različne vidike nege.

Ključne besede: prosto rastoča drevesa, funkcije, nega

SOME LANDSCAPE ECOLOGICAL ASPECTS OF SOLITARY TREES IN RURAL LANDSCAPE - A HISTORICAL SURVEY AND THE PRESENT SITUATION

Janez PIRNAT*

Abstract

The study deals with significance of solitary trees in rural landscape illustrated by the case of the Sorško Polje plain. The research dealt with the role of these trees in the past and their landscape-ecological and aesthetic functions today. By means of an inquiry among land owners we studied the role and development of such trees, a photo inquiry helped to evaluate the aesthetic function of the trees studied. Finally we touched upon the different aspects of tending.

Key words: solitary trees, generally beneficial functions of solitary trees, tending

---

* spec.,dipl.inž.gozd.,Biotehniška fakulteta, oddelek za gozdarstvo,
61000 Ljubljana, Večna pot 83, Slovenija

1 UVOD

Ko ljudje razmišljamo o vlogi gozdov v slovenski kulturni krajini, nas pogosto prevzame podatek, da prekrivajo gozdovi kar dobro polovico Slovenije. Morda ravno iz te obilice gozda izvira tista velikoprostorska naravnost slovenskega gozdarja, ki si je celo v gozdarski zakon zapisal, da se "pravi" gozd in s tem tudi gozdarjev strokovni interes končata pri površinah, ki so manjše od 5 arov. Takšna definicija brez dvoma sodi v strokovno preteklost, naša šibkost na tem področju pa nas zavezuje, da pomanjkljivosti odpravimo. V literaturi, še posebej v tuji, večkrat naletimo na strokovna dela, ki se vsaj delno dotikajo ostankov gozdne vegetacije, še posebej omejkov (POLLARD 1977).

Svojevrstno izjemo predstavlja Razglas ministrstva za kulturo Slovaške iz leta 1980 (dalje Razglas), s katerim so uvedli podrobno zaščito vsega drevja, ki raste zunaj gozda, razen tistega, ki ga smiselno že pokrivajo drugi zakoni in odredbe. Vso drevnino so kategorizirali v dve stopnji, pri čemer spadajo v prvo stopnjo tista drevesa, ki imajo poudarjene vloge v prostoru. To so javni nasadi, parki, drevoredi, ostanki vegetacije, ki so zatočišče za divjad, protivetrni pasovi, značilni krajinski elementi, vegetacija ob izviri, šotiščih, v okolici industrijskih objektov, drevje s poudarjeno varovalno vlogo in drevje izjemnih razsežnosti. Vse drugo drevje spada v drugo kategorijo. Varstvo pomeni načrtno skrb pred poškodbami in uničenjem, zanj skrbi lastnik ali upravljalec, predviden je uradni nadzorni organ, ki izdaja izjemna dovoljenja za posek. Vloga za posek mora vsebovati poleg administrativnih podatkov tudi utemeljitev za posek in podrobne podatke o prihodnji zamišljeni rabi prostora. Dovoljenje za posek lahko nadzorni organ veže tudi na določeno odškodnino. Razglas govori potem še o podrobnostih v zvezi s posekom in prodajo lesa.

Kritična presoja Razglasa nam pokaže naslednje značilnosti. Takoj lahko opazimo, da gre večinoma za ostanke gozda, v bistvu se prva kategorija nanaša na "poudarjene splošno koristne funkcije" gozdnih ostankov. Tako najdemo našete elemente praktično vseh splošno koristnih funkcij, ki jih poznamo tudi pri nas. Prosto stoječa drevesa pa se v prvi kategoriji pojavljajo v bistvu le takrat, kadar gre za razsežnejša drevesa, sicer ostajajo prosto rastoča drevesa zapisana v drugi kategoriji. Na takšno rešitev na prvi pogled ni dosti pripomb, v bistvu pa vendar kaže, da je vloge prosto rastočega drevesa še težje izmeriti ali ovrednotiti, kot pa večje skupine drevja. Prosto rastoča drevesa so tem bolj pomembna, čim manj jih je. Razglas brez dvoma pomeni korak naprej v skrbi za ostanke naravne vegetacije v odprti krajini; kljub temu pa vidimo njegovo glavno slabost v tem, da nikjer ne predpisuje smiselnega nadomeščanja izginule vegetacije z novo. Zahteva, da mora lastnik pred posekom prikazati nadaljnjo rabo prostora, je preohlapna in ne vsebuje nedvoumne zahteve, da bi nadomestili posekano drevje. Prav tako niso podrobno izdelane smernice za odškodnine in sankcije.

Kljub temu predstavlja Razglas dobro izhodišče, na podlagi katerega lahko predlagamo tudi izboljšave v zakonodaji, ki bo tudi pri nas morala ščititi drevnino v odprtem prostoru.

Raziskave, ki bi se podrobneje lotevale krajinsko ekološkega pomena posameznih prosto rastočih dreves, so zaenkrat redkost. Prav tem pa je bilo posvečeno naše delo.

1.1 Cilji raziskave

V raziskavi smo želeli zapolniti vsaj nekaj omenjenih vrzeli, zato smo zasledovali naslednje temeljne cilje:

- proučevanje vzrokov, zaradi katerih so se prosto rastoča drevesa v prostoru pojavila in ostala,
- ugotoviti, kako gledajo danes lastniki na prosto rastoča drevesa.

2 OPIS PROSTORA

2.1 Utemeljitev, zakaj smo izbrali Sorško polje

Sorško polje predstavlja tipično agrarno krajino. Za potrebe raziskave smo izbrali osrednji del Sorškega polja, saj se tu prepleta gozd z obsežnimi kmetijskimi površinami. Na izbranem predelu raste danes tudi zunaj gozda še vedno dovolj prosto rastočih dreves, ki omogočajo raziskavo. V Franciscejskem katastru je ohranjena raba tal za ta prostor, imamo pa tudi fotomozaik Gorenjske iz leta 1962, ki predstavlja trenutno najstarejše dosegljive posnetke iz zraka tega predela, to pa omogoča zanimivo časovno študijo o "gibanju" števila drevnine v zadnjih tridesetih letih.

Tako smo torej obravnavali prostor, ki ga oklepa na Z cesta Kranj - Škofja Loka, na J cesta Škofja Loka - Godešič ter meja k.o. Godešič in Mavčiče. Na V se nadaljuje po cesti Mavčiče - Kranj. Ta predel predstavlja 2780 ha površine.

2.2 Zgodovinski prerez

Ravnino Sorškega polja so vse do prihoda Slovanov prekrivali obsežni kompleksi gozdov, v njihovo strnjenost so se vtkala le manjša starejša selišča, kar dokazujejo arheološke najdbe (ARHEOLOŠKA NAJDIŠČA SLOVENIJE 1975).

Slovani so se naseljevali precej ekstenzivno in bolj ob obrobju Sorškega polja, saj so njegovo jedro takrat še vedno pokrivali obsežni gozdni kompleksi (KOS 1955). Na prvotno kolonizacijo so vplivali predvsem naravni dejavniki: vrsta tal, robovi ravnin in pasovi ob vodah.

Večje spremembe je prineslo šele načrtno naseljevanje, ki se je začelo v 10.stoletju, ko so te kraje dobili v dar freisinški škofje. Na takratno enotno kolonizacijo nas opozarjajo tipi poljske delitve na sklenjene proge (primer Bitnje). Druga oblika poljske delitve, to je kombinacija sklenjenih prog in pravih delcev, nastopa povsod tam, kjer je šlo za postopen razvoj naselja; tu so novejšje krčitve porušile prvotni geometrijski red (primer Mavčiče).

2.3 Delež kmečkega prebivalstva v prostoru

Preglednica 1, kaže, da se je delež kmečkega prebivalstva v zadnjih štiridesetih letih več kot prepolovil. Poleg tega se je po vojni tudi temeljito spremenilo obdelovanje. Konje so zamenjali traktorji, s tem pa se je temeljito spremenil vsakodnevni utrip kmečkega dela.

Preglednica 1 Delež kmečkega prebivalstva v vaseh na Sorškem polju (Vir: Zavod R Slovenije za statistiko, rezultati popisov prebivalstva)

	1953	1961	1971	1981	indeks 1981/1953
Breg ob Savi	50%	37%	19%	5%	10
Dorfarje	31%	28%	19%	9%	29
Godešič	31%	24%	17%	8%	26
Jama	58%	58%	39%	22%	38
Mavčiče	39%	27%	23%	18%	46
Praše	47%	38%	29%	23%	49
Reteče	27%	20%	7%	4%	15
Spodnje Bitnje	52%	50%	26%	21%	40
Srednje Bitnje	29%	29%	17%	11%	38
Suha	15%	9%	6%	2%	13
Virmaše	23%	18%	12%	7%	30
Zgornje Bitnje	11%	8%	4%	3%	27
Žabnica	67%	58%	52%	41%	61

3 METODE

3.1 Časovna gibanja števila drevnine

Časovna in prostorska gibanja drevnine v zadnjih tridesetih letih smo ovrednotili s pomočjo aerofoto posnetkov in ustrezne računalniške opreme. Pri svojih raziskavah smo se tako opirali na časovno serijo letalskih posnetkov iz let 1988 in 1968, prav tako pa tudi na fotomozaik Gorenjske iz fakultetnega arhiva, ki je bil sestavljen leta 1962.

S časovno serijo smo želeli ugotoviti, kdaj so drevesa najmočneje izginjala, kje so se pojavljala nova, kako se je spreminjal okoliški prostor, saj lahko iz močnejših posegov posredno sklepamo, zakaj je izginjalo prosto rastoče drevje.

Z letalskimi posnetki smo skušali tudi določiti, na kateri parceli raste določeno drevo, s tem pa bi lahko ugotovili lastnika. Sorško polje je mestoma razmeroma zelo nadrobno razdeljeno na parcele; to je v nekaterih primerih povzročalo težave, ko smo želeli določiti natančno lego v parceli in s tem lastništvo posameznih dreves, saj je znano, da ta rastejo navadno blizu parcelnih meja. Tudi ta problem smo rešili s pomočjo posnetkov iz zraka in računalniške tehnike. Na posnetkih iz leta 1988 smo izbrali značilne oporne

točke, predvsem hišne vogale, kozolce, križišča poti. Vsem izbranim točkam smo določili Gauss-Krüegerjeve koordinate na kartah temeljnega topografskega načrta (TTN M = 1:5000). Digitalizirali smo vse oporne točke in vsa izbrana drevesa. Z računalniškim sistemom MONOPLOT (MOLENAAR, STUIVER 1987) smo določili natančno lego vsakega drevesa v Gauss-Krüegerjevem koordinatnem sistemu. Z enoslikovnim digitaliziranjem smo potem vpeli lego dreves s posnetkov v ortogonalno projekcijo karte 1:5000. Rezultat so bile prosojnice; te smo z digitalnikom izrisali v željenem merilu (1:5000). S prosojnicami smo nato prekrivali vse izbrane karte Preglednega katastrskega načrta Sorškega polja (PKN M=1:5000) in tako dovolj natančno določili lego posameznih dreves po parcelah. Zaradi ravnega in preglednega terena je bila digitalizacija dovolj natančna, saj napaka pri določanju lege dreves ni presegala pol metra.

Vzroke za nastanek in obstanek prosto rastočih dreves smo skušali osvetliti z anketo med lastniki dreves, ki rastejo danes, ali so rasla v zadnjih tridesetih letih na izbranem prostoru.

3.2 Franciscejski kataster

V Franciscejskem katastru so nas poleg celotne rabe tal še posebej zanimali tisti podatki, po katerih bi lahko sklepali, kako je bilo s prosto rastočim gozdnim drevjem v tistem času poraščeno Sorško polje. Franciscejski kataster seveda ne omenja posameznih prosto rastočih dreves, vendar pa pozna kategorijo travnik z drevjem (oziroma pašnik z drevjem) in enkrat celo njiva z drevjem, v k.o. Jama na površini 1.5 ha. Vse podatke še najbolje prikazuje preglednica 2:

Preglednica 2 Delež površin kategorije "travnik /pašnik/ z drevjem" v primerjavi z ustreznimi površinami travnikov /pašnikov/ oziroma glede na celotno površino, po K.o. (Vir: Franciscejski kataster)

K.o.	Travnik skupno	Pašnik skupno	Tr./Paš z drevjem		Celotna pov. k.o	
	(ha)	(ha)	(ha)	(%)	(ha)	(%)
1. Bitnje	64.30	125.59	60.96	32	1100.86	5
2. Breg/Savi	9.81	25.63	7.72	22	244.21	3
3. Dorfarje	83.71	55.71	1.58	1	457.96	0
4. Godešič	66.45	16.04	66.37	80	493.90	13
5. Jama	9.53	19.72	6.11	21	286.37	2
6. Mavčiče, (manjka podatek)						
7. Praše	3.96	10.36	1.11	8	138.50	1
8. Stari dvor	32.22	49.19	-	-	366.74	-
9. Stražišče * (nismo upoštevali, saj leži praktično celotna katastrska občina zunaj obravnavanega področja)						
10. Suha	24.08	81.9	-	-	329.63	-
11. Žabnica	66.41	107.13	1.06	0.1	834.70	0

Podatke moramo jemati z velikim pridržkom, saj ne vemo, kaj vse so tedanji popisovalci šteli v kategorijo travnik /pašnik/ z drevjem. Poleg tega se kar pet katastrskih občin razteza prek meja, ki smo si jih načrtali v naši nalogi, vsote pa se seveda nanašajo na celotno površino katastrskih občin. Čeprav podatki v taki obliki za našo nalogo nimajo večjega pomena, jih vendarle navajamo, saj kažejo, da je bilo drevje zunaj gozda tako ali drugače vendarle živahno vtakano v prostor.

Marsikatero površino, ki jo danes prekriva gozd, je v določenih k.o. takrat zavzemala kmetijska raba. Katastrske občine Jama, Praše, Mavčiče, ki se v celoti razprostirajo na Sorškem polju, imajo praktično enako ali vsaj podobno površino gozdov kot danes, medtem ko imajo preostale k.o. manj gozdov v ravnini kot danes.

Preglednica 3 Površine gozdov po K.o. v ha (vir: Franciscejski kataster)

K.o.	Celotna površina (ha)	Površina gozdov (ha)	Delež gozdov (%)
1. Bitnje	1100.86	503.04	46
2. Breg ob Savi	244.21	75.77	31
3. Dorfarje	457.96	85.58	19
4. Godešič	493.90	27.41	6
5. Jama	286.37	53.95	19
6. Mavčiče (ni podatka)			
7. Praše	138.50	46.76	34
8. Stari dvor	366.74	25.83	7
9. Stražišče*	(nismo upoštevali, saj leži skoraj vsa k.o. zunaj obravnavanega območja)		
10. Suha	329.63	16.15	5
11. Žabnica	834.70	310.43	37

3.3 Anketa med lastniki dreves

Karte preglednega katastrskega načrta, po katerih smo določali lastnike parcel so bile delno zastarele in premalo natančne, zato lastništva nismo mogli vedno zanesljivo ugotoviti. Anketirali smo le tiste lastnike dreves, za katere smo lahko lastništvo ob anketi nedvoumno potrdili. Tako smo anketirali skupaj 26 lastnikov iz vasi: Mavčiče (pet), Jama (pet), Praše (dva), Godešič (štiri), Virmaše in Grenc (tri), Žabnica (šest) ter enega predstavnika KŽK iz Kranja. V vaseh Breg ob Savi, Drulovka, Dorfarje in Suha, po podatkih iz katastra ni lastnikov prsto rastočih dreves. Podatki o lastnikih iz Reteč in Bitenj pa so bili netočni, zato smo se jim odpovedali. Izmed teh je 17 lastnikov še rastočih dreves, 9 pa je kmetov, ki so v zadnjih tridesetih letih posekali nekatera drevesa.

Vsem smo postavili naslednja vprašanja:

1. Kdo je posadil drevo?
2. Kdaj je bilo drevo posajeno?
3. Zakaj so sadili ta drevesa?
4. Zakaj ravno to drevesno vrsto?
5. Kako so gospodarili z drevesom nekdanj in danes?
6. Kaj pomeni lastniku to drevo, zakaj ga (ne) želi obdržati?
7. Ali bi mu skušal pomagati, če bi se začelo sušiti?
8. V kakšnem primeru bi ga posekal?
9. Ali bi posekano drevo nadomestil z novim?
10. Ali je v zadnjem času posekal katero od teh dreves?
11. Za kakšno odškodnino bi še naprej skrbel za drevo (vključno z nadomestno sadnjo), ki bi ga sicer želel odstraniti s svoje zemlje?

3.4 Estetska vloga dreves v agrarni krajini

Pri oceni te vloge drevesa smo uporabili metodo fotografske ankete. Predhodno smo sistematično fotografirali vsa prostorastoča drevesa v izbranem prostoru. Vsako drevo sem fotografiral tako, da sem stal 40 korakov južno, če to ni bilo mogoče pa z drugih nebesnih smeri v smeri urnega kazalca; le izjemoma smo prilagajali tudi razdaljo, predvsem zaradi obsežnih koruznih polj, ki je takrat še niso pospravili. Fotografiral sem v septembru 1990, ko listje še ni začelo odpadati. Fotografiranje sem ponovil še v decembru istega leta z istih stojišč.

Anketo smo sestavili v dveh delih. Najprej smo izbrali po eno fotografijo najbolj značilnih dreves (lipa, hrast, divji kostanj, češnja), poleg tega pa še deset tipičnih fotografij lip, ki je najbolj pogosto in značilno drevo na Sorškem polju. Anketirance smo razdelili v štiri skupine, v vsako smo združili po dvajset anketirancev, in sicer:

- lastniki dreves (ne nujno fotografiranih),
- naključno izbrani "laiki",
- gozdarji,
- krajinski arhitekti, biologi, geografi.

Skupine smo oblikovali po naključju:

- 20 lastnikov smo izbrali izmed 26 anketiranih lastnikov, s katerimi smo se že prej pogovarjali o zgodovini in rabi dreves.
- Laike smo izbirali slučajnostno, gledali smo le na to, da jih je bila približno polovica iz Kranja z okolico, druga polovica pa iz Ljubljane z okolico, torej z obeh strani Sorškega polja.
- Po podobnih kriterijih smo izbirali tudi gozdarje, in sicer iz treh okolij: gozdarji z GG Kranj, gozdarji z GG Ljubljana, gozdarji z IGLG in gozdarskega oddelka BF.
- V zadnjem stratumu so bili biologi, geografi in krajinski arhitekti, torej skupina, ki jim obravnavana tematika ni čisto tuja. Anketirance smo izbirali med sodelavci, prav

tako tudi na republiškem in ljubljanskem regionalnem zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine ter na oddelku za krajinsko arhitekturo BF.

Vsak anketiranec je moral razvrstiti drevesa po estetskem občutju, ki so mu ga zbujala.

4 UGOTOVITVE

4.1 Gibanje števila drevnine

S pomočjo aero posnetkov smo lahko nedvoumno potrdili, da prosto rastoča drevesa v prostoru izginjajo. Ta gibanja prikazujemo na preglednici 4:

Preglednica 4 Prikaz, kako se giblje število dreves po letih in katastrskih občinah

K.O.	1962	1968	1988	1990	indeks 62/90
1. Bitnje	44	18	12	12	27
2. Breg ob Savi	-	-	-	-	-
3. Dorfarje	13	9	5	5	38
4. Godešič	32	25	13	13	41
5. Jama	21	18	14	13	62
6. Mavčiče	23	17	13	13	56
7. Praše	8	7	3	3	37
8. St. Dvor	17	15	7	5	29
9. Stražišče	9	3	2	2	22
10. Suha	1	1	-	-	-
11. Žabnica	26	17	9	9	35
Skupaj	194	130	78	75	39

4.2 Današnje stanje (31. 12. 1990)

Decembra 1990 smo našli v obravnavanem prostoru torej še 75 dreves. Prikazujemo jih po drevesnih vrstah v posameznih katastrskih občinah - preglednica 5: (pri tem število pomeni točkovno vrednost, saj gre v štirih primerih za šope drevja, tako da dejansko raste v prostoru več dreves). Šope prikazujemo na preglednici 6.

Preglednica 5 Prosto rastoča drevesa po vrstah in k.o.

K.o.	drevesna vrsta								skup.
	li.	če.	hr.	ko.	ga.	bz.	js.	ost.	
1. Bitnje	9	-	-	1	1	-	1	-	12
2. Breg ob Savi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Dorfarje	3	1	-	-	-	-	-	1	5
4. Godešič	7	-	6	-	-	-	-	-	13
5. Jama	5	4	1	-	-	-	-	2	12
6. Mavčiče	3	2	1	3	1	1	-	-	11
7. Praše	-	2	-	1	-	-	-	-	3
8. Stari dvor	4	-	-	1	-	-	-	-	5
9. Stražišče	1	-	-	1	-	-	-	-	2
10. Suha	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11. Žabnica	7	-	-	-	-	1	-	-	8
Skupaj	39	9	8	7	2	2	1	3	71

Preglednica 6 Število dreves v posameznih šopih po k.o.

	drevesna vrsta						skupaj
	li.	če.	hr.	ko.	ga.	bz.	
1. Mavčiče				1	21		22
12. Mavčiče	3	1					4
26. Jama	4	1		1	4		10
58. Žabnica			2			2	4
Skupaj	7	2	2	2	25	2	40

Šopi drevja na omenjenih štirih točkah so edine mikrocelice, kjer raste več dreves tesno skupaj.

Šop št. 1 raste sicer blizu gozda, vendar predstavlja zanimivo zaokroženo celico z obilo sence. V prejšnjih letih so tu shranjevali malico in postavljali v senco kolesa, kadar so z njimi prišli na polje.

Šop št. 12 raste tik ob križišču poti, pod njim je križ, vse skupaj pa deluje kot značilno znamenje. Vendar ni toliko viden, saj tudi ta šop raste tik ob robu gozda.

Šop št. 26 raste blizu ceste Ljubljana - Kranj, predstavlja pa podobno kot prvi, napol zaokroženo celico z obilo sence, primerno, da so vanjo postavljali malico ali orodje. V ta namen služi vsaj deloma še sedaj. Ker stoji blizu stare ceste Medvode - Kranj, je dobro viden in ima zelo visoko estetsko vrednost.

Šop št. 58 raste tik ob železnici Ljubljana - Kranj, sestavljata ga hrasta in brezi, ki rastejo tesno skupaj. Ta šop ima visoko estetsko vrednost, podobno kot šop št. 26, saj raste na dovolj odprtem prostoru.

Zanimiv je še podatek, na koliko ha obravnavane površine po posameznih katastrskih občinah pride eno drevo; ta podatek ga prikazujemo na preglednici 7:

Preglednica 7 Povprečna površina, na katero pride eno drevopo katastrskih občinah (v ha)

K.o.	površina
1. Bitnje	35 ha
2. Breg ob Savi	-
3. Dorfarje	25 h
4. Godešič	26 ha
5. Jama	26 ha
6. Mavčiče	24 ha
7. Praše	46 ha
8. St. Dvor	28 ha
9. Stražišče	30 ha
10. Suha	-
11. Žabnica	43 ha
Skupaj 1990	37 ha
Skupaj 1962	14 ha

Opomba: Pri k.o., ki ležijo zunaj obravnavanega območja, se številke nanašajo samo na obravnavani del.

4.3 Anketa med lastniki

Pri anketiranju so se pokazale tudi nekatere težave. Včasih so bili odgovori nejasni, posameznih dogodkov se lastniki že ne spominjajo več; takšne odgovore smo zabeležili z oznako ne ve, ni odgovoril...

Izmed 26 anketirancev smo imeli 17 lastnikov še rastočih dreves, 9 pa je bilo lastnikov dreves, ki so jih v preteklosti iz različnih razlogov posekali. Izsledke prikazuje preglednica 8.

Preglednica 8 Odgovori na anketna vprašanja

1. Kdo je posadil drevo:	%
- Prejšnja generacija.	66
- Sedanji lastnik.	15
- Samoniklo drevo.	15
- Ne ve.	4

2.	Kdaj je bilo drevo posajeno:	%
	- Pred letom 1900.	31
	- Med 1900-1945.	54
	- Med 1945-1990.	4
	- Ne ve.	11
3.	Zakaj je bilo drevo posajeno:	%
	- Zaradi sence, v kateri so včasih na polju jedli.	81
	- Drevo označuje mejo in pot.	4
	- Samoniklo drevo.	15
4.	Zakaj so izbrali določeno drevesno vrsto:	%
	- Zaradi sence in goste krošnje.	65
	- Zaradi plodov (češnja) in cvetja (lipa).	8
	- Slovenski simbol.	4
	- Ne ve.	23
5.	Gospodarjenje z drevesom:	%
	- Nesistematično, enkratno obžagovanje.	27
	- Obžagovanje na pet do deset let.	8
	- Obžagovanje na petindvajset let.	11
	- Brez posegov.	54
6.	Kako gleda na drevo lastnik danes:	%
	- Drevo moti in ovira.	19
	- Drevo je lepo in ne moti.	23
	- Lastnik je neodločen.	19
	- Drevo mu koristi, ker ščiti pot.	4
	- Drevo je že posekal	35
7.	Ali bi lastnik skušal bolnemu drevesu pomagati:	%
	- Ne.	61
	- Da, mogoče.	4
	- O tem ne razmišlja.	35
8.	Kdaj bi posekal drevo:	%
	- Če bi se preveč razraslo.	8
	- Ko bo prestaro.	4
	- Če bi se posušilo.	54
	- Drevo je že posekal.	34
9.	Ali bi nadomestil posekano drevo:	%
	- Ne.	65
	- Mogoče.	8

-	Da, z lipo.	15
-	Da, s češnjo.	8
-	Že nadomestili z lipo.	4
10.	Vzroki, zakaj so posekali drevesa:	%
-	Zaradi arondacije.	15
-	Drevo je oviralo in imelo preveliko senco.	50
-	Pod drevesom so turisti puščali smeti.	4
-	Drevo se je (po)sušilo.	23
-	Drevo je podrl veter.	8
11.	Za kakšno odškodnino bi še naprej skrbeli za drevo (vključno z nadomestno sadnjo), ki bi ga sicer želeli odstraniti s svoje zemlje.	%
-	100 DEM.	8
-	1000 DEM.	12
-	3000 DEM.	19
-	4000 DEM.	8
-	Sploh noče posekati.	11
-	Za nobeno ceno noče več drevesa.	11
-	Kot je odškodnina za električni drog	4
-	Brez odgovora.	27

Komentar:

1. Preglednica št. 8 kaže, da so ta drevesa večinoma sadili prejšnji lastniki ali pa celo dve generaciji nazaj. Gre torej za generacijo, ki je ni več ali pa je ostarela in z zemljo kot tudi z drevesi več ne gospodari. Z njimi odhaja tudi določen zgodovinski spomin o nekdanji vlogi dreves.

2. Odgovori na drugo vprašanje nakazujejo, da so drevesa precej stara, predvsem pa opazamo, da jih praktično sploh ne obnavljajo več, saj mladih dreves tako rekoč ni. V anketi smo sicer težko ugotavljali natančno starost dreves, saj si o tem med anketo pogosto niso bili edini niti preostali družinski člani. Kljub vsemu pa tudi grobi starostni razredi nakazujejo izrazito enodobno in ostarelo starostno strukturo tega drevja; to bo z leti pomenilo velik problem, saj bo potrebno še veliko načrtnega dela za postopno obnovo.

3. Zelo enotni so odgovori pri vzrokih, zakaj so ljudje sploh sadili drevesa. Nič ne preseneča, da je k temu največ pripomoglo nekdanje gospodarjenje s konjem in plugom. Ljudje so bili na polju pogosto ves dan, zato se je drevo s košato senco prileglo zlasti v poletni vročini. Tu so jedli, lahko pa so tudi v senco privezovali konja. Lastniki lip deloma omenjajo tudi lipovo cvetje, ki so ga včasih nabirali bolj kot danes, čeprav priznavajo, da je bil osnovni nagib vendarle senca za kosilo med opoldansko vročino. Sedaj je ta vloga drevesa praktično odmrta, saj je delo s traktorjem veliko hitrejše in se ljudje prek poldneva vračajo na kosilo domov. Morda je presenetljivo le to, da nismo zasledili

praktično nobenih drugih razlogov, razen osamljenega odgovora, da je drevo označevalo pot in delno sporno mejo.

4. Enaki razlogi so vodili tudi pri izbiri drevesne vrste. Lipa in divji kostanj prevladujeta prav zaradi košate, goste in senčne krošnje. Zaradi plodov se pojavlja tudi češnja in zaradi lipovega cvetja tudi lipa, zanimiv pa je sicer osamljen odgovor, da so že na začetku stoletja doživljali lipo kot simbol slovenstva, (anketirančev oče) čeprav so v anketi poudarili, da je bil glavni razlog vendarle gosta krošnja, ki jo ima lipa. Odgovor bolj nakazuje, da so nekateri tedanji lastniki čutili močno pripadnost svojemu narodu; to so lahko pokazalo tudi pri izbiri drevesne vrste.

5. Nekoliko težje izluščimo podatke o gospodarjenju. V bistvu je edino gospodarjenje obžagovanje dreves. S takšnim posegom v krošnjo so dosegli, da je obseg krošnje manjši, s tem pa je tudi manj sence na bližnjih poljih. Seveda pa so tako oblikovali tudi krošnjo, ki je zato navadno zelo lepo simetrična. Odgovori pa so vendarle zelo okvirni, saj se je tudi tu pogosto dogajalo, da se družinski člani niso mogli sporazumeti, kolikokrat so v preteklosti tako posegali v drevesno krošnjo, niti o tem, kdaj zadnjič.

6. Pogledi lastnikov so na ta drevesa danes kaj različni, skupni pa sta jim mlačnost in neodločenost. Še najbolj odločni so tisti, ki trdijo, da so jim drevesa na poti, da jih ovirajo pri delu s traktorjem, da mečejo senco in zmanjšujejo pridelek. Večina jih sicer ni naravnost trdila, da bodo ta drevesa v bližnji prihodnosti posekali, vendar pa tudi ni kazala posebne želje, da bi jim kakorkoli pomagali ali jih nadomestili z novimi, četudi kje drugje. Verjetno so bili vsaj nekateri anketiranci nekoliko zadržani, saj je šlo za anketo z gozdarske fakultete, sami pa so bili "izpostavljeni" z imenom in priimkom. Kljub temu pa že velik odstotek tistih, ki ne bi pomagali bolnemu drevesu ali ne bi nadomestili posekanega drevesa z novim, kaže, kakšen je v bistvu njihov odnos. Seveda je nekaj lastnikov, ki se jim zdijo ta drevesa lepa ali jih ne motijo, vendarle pa je malo takih, ki razmišljajo o pomoči drevesu ali o nadomeščanju posekanih z novimi. Čeprav je na tabeli št. 9 razmeroma malo neodločenih lastnikov, ki sicer doživljajo drevesa kot motnjo, vendarle tudi kot lepa, je v njih le mogoče najti tudi smisel za lepo. Podrobnejši pogovor z lastniki, ki jih drevesa najbolj motijo, je pokazal, da jih veliko bolj moti drevo kot ovira pri traktorskem delu kot njihova senca in domnevno nekaj manj pridelka. Očitno postaja, da si predvsem mlajši lastniki želijo velike, ravne, kvadratne obdelovalne površine brez ovir, kjer lahko z mehanizacijo delo hitro in kar z najmanjšim trudom opravijo ter se čimprej vrnejo domov.

Poleg drevesa kot ovire so anketiranci sicer omenjali, da jih moti tudi drevesna senca zaradi nekaj manj pridelka, vendar jih manj moti senca na travniku kot senca na njivi. V vsakem primeru pa jim je senca drugotnega pomena, saj sami priznavajo, da so dovolj premožni, zato se jim nekaj manj pridelka ne pozna.

7. Ko drevo opeša, se mu začne slabo pisati, saj praktično noben lastnik ne razmišlja o zdravljenju ali celo drevesni kirurgiji. Takšno drevo bi posekali, ne bi mu pa niti skušali kakorkoli pomagati. Hkrati se je tudi pokazalo, da ljudje o teh zadevah še skoraj nič ne vedo, prav tako ne, na koga naj se obrnejo za nasvet. To potrjuje, da bi se tudi na tem

področju lahko našlo dovolj dela za javno službo, ki se bo ukvarjala z načrtno skrbjo za drevnino v odprtem prostoru.

8. Kljub vsemu pa drevesa večinoma za zdaj še ostajajo v prostoru. Velika večina lastnikov vendarle trdi, da bi drevo odstranili šele takrat, kadar bi začelo pešati. V odgovorih lastnikov se spet kažejo določeni pomisleki, določena navezanost na drevo zaradi spomina na prednike. Morda prav zaradi takega gledanja drevesa vendarle ne izginjajo še hitreje iz tega prostora. Res pa je, da ostaja takšna čustvena navezanost živa navadno le en rod.

9. Kljub temu pa večina lastnikov sama od sebe ne bi več nadomeščala starih dreves z novimi. Z drevesom izgine tudi določeno znamenje v prostoru, določeno vedenje in spomin. Navadno ga poseka novi lastnik, saj s tem tudi obrne "nov list" v gospodarjenju na kmetiji. Kdor bi pa posekano drevo vendarle nadomestil z novim, bi to storil iz čisto praktičnih razlogov. Navadno so to češnje, ki so že sedaj rasle dovolj blizu vasi in bi jih lastnik tudi v prihodnje ne želel izgubiti. Pri lipah pa gre za ljudi, ki imajo polja razmeroma daleč od doma, zato večkrat puščajo stroj kar pri svojem drevesu pod gosto krošnjo. V enem primeru pa je lastnik že posadil novo lipo na svojo zemljo, vendar ne na isto mesto, saj je združil dve njivi v novo, zaokroženo polje in bi ga drevo na starem mestu motilo. Pri tem ga niso vodili kakšni posebni praktični nagibi, preprosto se mu je zdelo, da bi bilo lepo še naprej imeti na polju drevo.

10. Veliko večino dreves so posekali zaradi tega, ker so se (po)sušila ali zaradi "višje" sile, na katero lastnik ni mogel vplivati (arondacija, strela, veter). Na prvem mestu pa je že spet drevo, ki je lastnika oviralo pri delu s traktorjem. Naslednji razlog je najmanj sporen, saj gre za drevesa, ki so se (po)sušila; izmed šestih dreves sta se dve posušili zaradi strele, za preostala se lastniki ne spominjajo več. Sorško polje leži na predelu, kjer so nevihte s strelo približno 40 dni na leto, kar spada nekako med povprečje v Sloveniji (GLIHA - VAVPOTIČ 1983). Strela lahko drevo popolnoma uniči, lahko pa se posuše le nekatere veje ali del vrha. Kljub temu takšno drevo navadno kmalu izgine, saj je tudi to lahko dober povod, da lastnik drevo poseka. Nesporen je tudi naslednji razlog zaradi katerega so izginila drevesa, arondacija, saj nanjo lastniki niso imeli kaj dosti vpliva. Posebej je zanimiva utemeljitev, da je posekal drevo (ob stari cesti Kranj - Ljubljana), ker so ga motili turisti, ki so pod njim taborili in navadno puščali poteptano travo in polno smeti. Ta razlog omenjam tudi zato, ker podobno razmišljata še lastnika dveh rastočih dreves, ki imata podobne težave, hkrati pa takšna razmišljanja kažejo tudi določeno miselnost nekaterih kmečkih ljudi, ki vidijo v delu glavno vrednoto, podzavestno pa jih moti, če ljudje posedajo brez dela.

11. Vprašanje o odškodninah kaže, da bi za določeno ceno večina ljudi vendarle še naprej obdržala drevo na svoji zemlji ali bi se odločili za nadomestno saditev "proti svoji volji". Vendar se zdi, da tega anketnega vprašanja niso jemali čisto zares, saj so ob odgovoru hkrati poudarjali, da ne verjamejo v takšno možnost, poleg tega je postala večina anketirancev zelo zapeta, ko je bilo potrebno govoriti o denarju. Do približne številke 3000 DEM je prišlo po daljšem premisleku največ lastnikov, ki so na to

vprašanje sploh odgovorili. Večina je ocenila, da bi bila to nekakšna odškodnina, ker bi manj pridelali in imeli dodatno ročno delo okrog drevesa v naslednjih desetletjih. Hkrati so ponovno poudarjali, da jih bolj moti, ker bi jih drevo oviralo, kakor pa senca. Skrajnost predstavljajo tisti trije lastniki, ki pravijo, da za nobeno ceno ne bi več želeli imeti drevesa, kaj šele novega. To skrajnost pa izravna enako število popolnoma nasprotnih odgovorov, ki se sploh ne želijo odpovedati svojemu drevesu ali bi ga sami nadomestili. Seveda so to predvsem tisti, ki imajo od drevesa določeno materialno korist (npr. kaže na sporno mejo s sosedom), ali pa so nanj čustveno navezani. Naslednja generacija lastnikov bo gotovo že drugače ocenjevala vlogo teh dreves. Zanimiv je še sicer osamljen odgovor lastnika, ki bi želel za odškodnino zaradi ovire toliko, kot bi znašala odškodnina za drog električne napetosti. Lastnik je pred leti za takšno odškodnino dobil razmeroma dovolj denarja, čeprav se vrednosti ni več spominjal. Ko smo o takšnih odškodninah povprašali na Elektro Ljubljana in Elektro Kranj, so nam na obeh mestih zagotovili, da nimajo nikakršne enotne metodologije za izplačevanje odškodnin; te stvari tečejo po dogovoru z vsakim lastnikom posebej in so odvisne od škode na pri

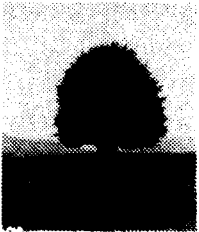
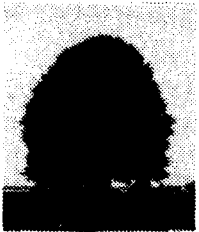

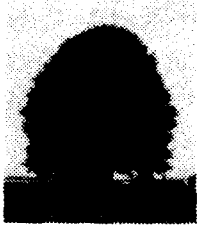

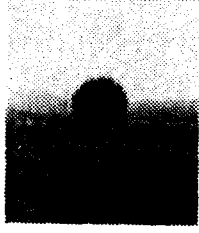
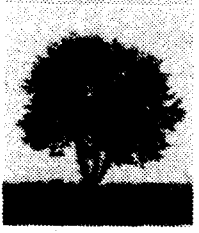

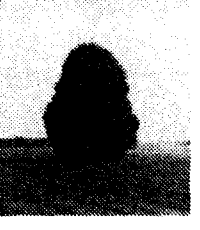
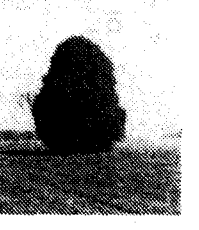

4.4 Estetska vloga

Estetiki prosto rastočega drevesa in drevesa v gozdu sta različni. Drevo v odprtem, in še posebej monotonem prostoru, poživlja prostorsko siromašnost prav s svojo višinsko razsežnostjo in človeškim merilom, ki bistveno vplivata na človeško ugodje nad prostorom (prim. ZEVI 1959). Privlačnost krajine izražamo z njenim scenskim potencialom (prim. MARUŠIČ 1988). Tega izražamo z intenziteto krajinskega prizorišča in kakovostnih elementov krajinskega prizorišča na opazovalca. Čeprav je odzivnost na te elemente močno odvisna od opazovalca, brez dvoma velja, da je tem lažja, čim bolj opazovani predmet izstopa iz okolice. Če to spoznanje prenesemo v naš prostor, to pomeni, da prosto rastoče drevo deluje v monotonem okolju agrarne krajine tem bolj izrazito, čim bolj je vidno in čim večje estetsko ugodje zbuja pri opazovalcu. Prvi podatek je odvisen od gostote dreves na enoto površine; čim večji je kompleks, večjo težo ima posamezno drevo. Eno samo drevo sredi celotnega Sorškega polja bi se kar izgubilo, druga skrajnost pa je že gozd.

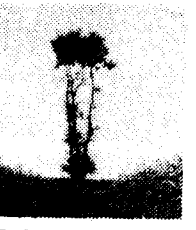
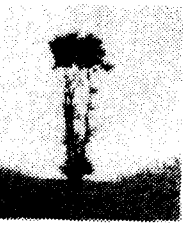
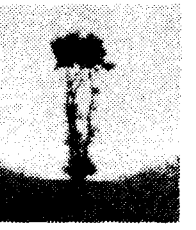

Druga stvar je lepota drevesa. Človek doživlja drevo veliko bolj osebno in domače kot gozd (PIRNAT 1988). Svoje človeško merilo in estetski čut si je uravnaval tudi po merah in oblikah drevesa. Zato ima drevo v prostoru, še posebej v odprti, agrarni krajini, nenadomestljiv estetski pomen. Pojma lepote ni mogoče nikoli popolnoma opredeliti. Vendar bi tu poudarili, da lahko drevo v odprti krajini popolnoma razvije svojo krošnjo, ki jo lahko človek prepušča naravi, ali pa jo z obžagovanjem bolj ali manj po(ne)srečno oblikuje. Ljudje takšne krošnje opazujejo in vrednotijo; nekatere oblike se jim zdijo lepe, druge manj. Prav te odzive smo želeli spoznati z našo fotografsko anketo.

Anketa o estetskem doživljanju prosto rastočih dreves daje naslednje rezultate, ki jih prikazujemo na tabelah 9 in 10 za posamezne skupine in sumarno.

Preglednica 9 Končne estetske vrednosti izbranih lip po skupinah

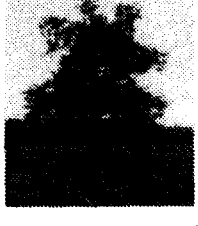

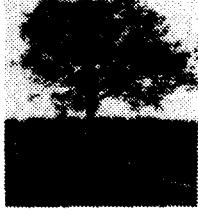

	Lastniki	Laiki	Gozdarji	Ostali	Skupaj
1.	56 	11 	11 	11 	11
2.	11 	56 	17 	56 	56
3.	74 	17 	56 	17 	17
4.	17 	25 	34 	59 	25
5.	59 	59 	25 	25 	59

6.	25 	34 	59 	34 	74
7.	62 	74 	74 	74 	34
8.	19 	19 	19 	19 	19
9.	34 	62 	62 	62 	62
10.	50 	50 	50 	50 	50

Primerjava izsledkov kaže, da od povprečja nekoliko odstopajo ocene lastnikov dreves, predvsem pri oceni estetsko najbolj privlačnih dreves. Rahla odstopanja na prvih mestih opazimo tudi pri gozdarjih, medtem ko pri zadnjih mestih ni razlik. Anketa je pokazala, da je večina laže izbrala najmanj privlačna drevesa, to so tista, ki jih je človek z nepravilnim obžagovanjem močno prizadel. Zmerno oblikovana ali pa tudi neoblikovana pa se večini anketirancev zdijo na pogled najbolj prijetna in sprejemljiva.

Preglednica 10 Končne estetske vrednosti izbranih drevesnih vrst po skupinah

	Lastniki	Laiki	Gozdarji	Ostali	Skupaj
1.	li 	li 	li 	li 	li
2.	d.ko 	d.ko 	d.ko 	d.ko 	d.ko
3.	če 	hr 	hr 	hr 	hr
4.	hr 	če 	če 	če 	če

Tu so si odgovori še bolj enotni, rahle razlike so le pri češnji, ki jo lastniki višje cenijo zaradi plodov.

5 RAZPRAVA

Skrb za drevnino v negozdnem prostoru posega v določeno pravno praznino, saj smo že ugotovili, da še nimamo zakonske podlage za načrtno delo z njo. Zato se kažeta naslednja pogoja za uspešno uveljavitev naših pogledov na sonaravni princip nege drevnine v prostoru:

- zakonodaja (dopolnilo k Zakonu o gozdovih),
- operativna izvedba,

Zakonodajni vidik predstavlja potrebno pravno osnovo za izvedbo nege. V prvi vrsti moramo izenačiti pravico do obstoja posameznega drevesa s pravico večjih ostankov gozdne vegetacije, obema pa moramo uveljaviti tudi pravico do obstoja v negozdnem okolju, kakršnega predstavlja agrarna krajina. V tem smislu bi morali nujno dopolniti Zakon o gozdovih, saj se zdi tako strokovna kot etična dolžnost, da bi morala postati gozdarjeva skrb tudi površine gozdnega drevja pod 5 arov, drevesa, ki ne rastejo v sestojih, drevesa ob vodah in prosto rastoča drevesa v agrarni krajini, ne glede na to, ali so zadnji ostanek gozda ali pa so bila zaradi določene rabe zasajena (primer Sorško polje). Zakonodajni vidik bi moral torej zapolniti pravno praznino, ki danes, kot že rečeno, izpušča vse površine, ki so manjše od pet arov. Nastajajoča javna uprava, v okviru katere bo posebna skrb posvečena prostorskim problemom in vsem posegom v gozdni prostor, bi lahko bila najprimernejši naslov za načrtno gospodarjenje nad ostanki drevnine tudi v negozdnem okolju. Ne glede na te trenutno še neizdelane rešitve bi morali zakonsko jasno opredeliti, da zajema strokovna skrb tudi ostanke gozdne vegetacije zunaj gozda ne glede na površino, prav tako pa tudi posamezna prosto rastoča drevesa gozdnega drevja. Zakonsko bi morali utemeljiti smiselno nadomestno sadnjo za vsa kakorkoli izginula drevesa, prav tako pa bi morali prevideti minimalno gostoto dreves v popolnoma odprtem prostoru. Zakonodaja bi morala prevideti tudi vire financiranja, s katerimi bi zagotavljali gospodarjenje z drevnino v odprti krajini. Predlagamo, da bi ji dali enak status kot gozdovom s posebnim pomenom, ki ga v nekem smislu tudi ima. To velja tako za gospodarjenje z vsemi potrebnimi soglasji kot tudi za vire financiranja in odškodni

Operativna izvedba zajema vse vidike nege dreves, to je varstvo, vzdrževanje, obnova, razvoj (GILDEMEISTER 1976). Kot že rečeno, bi jih morala prevzeti ustrezna območna gozdarska javna uprava. Naloga strokovne službe bi bila v tem, da načrtno in postopno uvaja raznodobno strukturo drevnine v prostoru, saj bo le tako prostor ves čas primerno pokrit. Strokovna gozdarska služba je upravičena tudi zato, ker bi imela v bistvu edina pregled nad celotnim določenim prostorom, medtem ko lastnik največkrat, razumljivo, upošteva le svojo posest. Celoten pregled pa je nujen, če želimo, da bo ves prostor enakomerno utripal brez prevelikih nihanj zdaj na eni zdaj na drugi strani. Izdelati bi bilo treba razvojno shemo:

- Popoln seznam vseh dreves z osnovnimi administrativnimi podatki (številka parcela, lastnik in njegov naslov) ter z osnovnimi dendrološkimi in dendrometričnimi podatki (drevesna vrsta, čim bolj natančen podatek o starosti, višini drevesa, dolžini debla do prve veje, premeru v prsni višini, lesni zalogi, volumnu in površini krošnje, zdravstvenem stanju in posebnostih).
- Gospodarjenje z drevesom (pogostost obžaganj, če lastnik to želi, zadnje obžaganje krošnje). Šele s temi podatki bi lahko dosegli postopno "kolobarjenje" v prostoru, tako da ne bi hkrati na manjši površini obžagali preveč dreves.
- Odnos lastnikov do dreves, ki bo pokazal, katera drevesa so lahko tudi po tej plati bolj ogrožena, saj bi le tako lahko s postopnim zamenjevanjem spremenili sedanjo "enodobno" starostno strukturo v raznodobno.
- Načrt lokacij za nadomestno sadnjo, in sicer po dogovoru z lastnikom. Ta mesta so lahko ob pomembnejših križiščih poti, znamenjih, ob mejah, sredi večjih strnjjenih

kompleksov... Drevesa lahko nakazujejo določeno rabo, smer poti proti naselju. S tem vzpostavljamo tudi estetsko ugodno sliko prostora, ki ga je naše oko vajeno, nove generacije pa se nanj privajajo.

Tak načrt mora vsebovati tudi odškodnino lastniku, ta pa s tem sprejme tudi določene obveznosti do svojih dreves. Odškodnino bi izplačevali po predpisih iz ustrezno dopolnjene zakonodaje. Lastnike prosto rastočih dreves lahko spodbujamo tudi drugače, predvsem z nagradami, javnimi pohvalami (npr. turistični nagelj, pohvale v različnih medijih...)

Naloga gozdarske službe bi bila brez dvoma tudi vzgojno delo po osnovnih šolah, v okviru naravoslovnih dni, kjer bi lahko spregovorili o pomenu prosto rastočih dreves tudi v agrarni krajini in tako dodatno popularizirali njihovo vlogo in poskrbeli, da bi bila naša skrb za to drevje samoumevna.

6 SUMMARY

SOME LANDSCAPE ECOLOGICAL ASPECTS OF SOLITARY TREES IN RURAL LANDSCAPE - A HISTORICAL SURVEY AND THE PRESENT SITUATION

As often as not, solitary trees in an agrarian environment do not receive a proper attitude. Forest areas of less than 5 ares are not any longer even by law the concern of forestry. On the other hand, agriculture is not interested in the remains of a forest either, and they are regarded, at most, as obstacles. Consequently, such trees are left uncared for, with exception of those trees that are taken care of on account of the Law on Natural and Cultural Heritage.

Sorško Polje is typical example of an agrarian landscape consisting of forest and extensive agrarian areas with solitary trees. For the purpose of this study, a central area of Sorško Polje of 2,780 ha, situated between the Kranj-Mavčiče road and the Kranj-Škofja Loka road, was selected. Less than thirty years ago (1962) trees were growing here in as many as 194 places, whereas nowadays their numbers have decreased to 75.

The land register instituted by Francis I illustrates the situation of the 1830,s. The study paid special attention to the category of meadow/pasture with trees, which was already at that time in use for a certain type of land. In spite of the fact that this category was also used for overgrown areas, it also shows that there were solitary trees in agrarian areas of that time.

The history, origin and role of solitary trees were determined by a questionnaire addressed to present owners of such trees. Their answers can be summed up as follows.

- (1) Trees were mainly planted either by owners of the previous generation or the present elderly owners.
- (2) Trees growing in the above mentioned area are old trees of approximately the same age. Most of them were planted at the end of the previous century or in the beginning of this century. Nowadays, almost no regenerating measures are taken.
- (3) In general, a tree was planted to give shade for people working in the fields as they stayed there, as a rule, all day long during the harvest season and had their lunch in shade. Also, horses appreciated the shade and tools were often kept there. Trees were also used for orientation purposes. Besides, most owners found them attractive.
- (4) The most favoured species appears to have been linden tree, followed by horse chestnut. Oak, cherry, and sometimes hornbeam can also be found. Linden tree and horse chestnut were chosen because of the dense crown and large shadow they give. Linden tree was often selected for the fruit. Sometimes, a tree was planted to demarcate a boundary. In such a case the species was of no significance.
- (5) Tree care involves only occasional hewing of the crown; very often nothing else is to be done.
- (6) Present owners, whose work in the fields is highly mechanized and go home at lunch time, mainly consider a tree as an obstacle that gets in their way. They also dislike the shadow it cast upon the ground. Nonetheless, most owners find their tree/s attractive, yet they also regard them as a nuisance. In general, trees are tolerated but no special attention is paid to them. A positive attitude to trees seems to be the wane from generation to generation although there are exceptions to this general trend, particularly among young people.
- (7) Nobody would do anything about a tree that would start showing signs of dying as owners do not give any thought to tree surgery. Actually, they do not even know who to turn to for advice in such a case.
- (8) Most owners would cut down the tree if it was dying. Some of them are considering this possibility. They claim that the tree stands in their way when they work in the fields using their farm machinery. Trees that still serve the original purpose or demarcate a boundary have the best chance of survival.
- (9) Most owners would not replace a tree that has been cut down with a new one of their accord. Only those owners who have a use for it (demarcation of a piece of land, fruit) would be likely to do so.
- (10) Out of 26 owners who answered the questionnaire, 17 owners have not cut down a tree recently. Nine owners who have cut down a tree have done so for different reasons. Most of the trees were cut down because they were dying (in two cases due to lightning, in four cases the reason was unknown). Some owners cut down the tree because it stood in their way when they were using farm machinery or wanted to round off their property. Some of them became tired of tourists trampling all over the grass to get to the shade of the tree and leaving behind rubbish.
- (11) Most of the owners would not mind taking care of their tree or replacing it with a new one if they were reimbursed. The amount of money requested ranges between symbolic sums and 4000 DM. Some of them, however, cannot stand a tree on their property at any price. But there are also owners who have a positive attitude to trees and do not expect anything in return.

The aesthetic appeal of trees was assessed with a photo inquiry to four groups of twenty people each. The results obtained show that the four groups agreed, in general, as to the choice of the species. Most people who answered the inquiry found linden tree as the most attractive, followed by horse chestnut. The next choice was either cherry (owners) or oak (others). The rating of ten selected linden trees, however, indicates that the attitude of owners of a trees differs to some extent from the attitude of other people. For owners the deciding factor is often the usefulness of a tree because they favour trimmed trees with a fine symmetrical crown that gives a smaller shade. Other people who answered the inquiry appreciated also such trees that have a more natural look. But trees that have been disfigured by bad trimming were disliked by owners as well as other people.

Further, the paper is concerned with some aspects of tree tending in the area under consideration, particularly with its legal aspect. It is suggested that changes in legislation should take account of the protection of existing trees and the determination of circumstances under which trees would be replaced with new ones. Within the framework of the operational aspect of tree tending, the significance of a public forest service is pointed out, which should be responsible for the management of all the trees in a given area as well as of the planning and realization of any interference in co-operation with their owners.

Thus, some theoretical starting points as regards a more detailed (also legal) solution of this problem are suggested in the hope that they will help acknowledge the fact that solitary trees and the remains of a forest in a non-sylvan, i.e. agrarian landscape should be given due consideration.

7 REFERENCE

- AGGER, P., BRANDT, J., 1988. Dynamics of small biotops in Danish agricultural landscapes. *Landscape Ecology* 1,4, s. 227 - 240.
- ANKO, B., 1985. Celovito delo z gozdnato krajino. Stabilnost gozda v Sloveniji (Gozdarski študijski dnevi, Portorož). VTOZD za gozdarstvo BF, Ljubljana, s. 139 - 148.
- ARHEOLOŠKA NAJDIŠČA SLOVENIJE, 1975. SAZU, Inštitut za arheologijo, Ljubljana, 416 s.
- BLAZNIK, P., 1953. Kolonizacija in kmetsko podložništvo na Sorškem polju. Razprave SAZU. Razred za zgodovino in družbene vede II. Ljubljana, s. 142 - 163.
- EHLERS, M., 1960. Baum und Strauch in der Gestaltung der Deutschen Landschaft. Verlag Paul Parey, Berlin und Hamburg, 279 s.
- GABRIJELČIČ, P., 1985. Varstvo in urejanje kulturne krajine. Univerza v Ljubljani, FAGG. Magistrska naloga, 475 s.
- GILDEMEISTER, R., 1976. Gedanken zum Wort "Pflege". *Natur und Landschaft*, 51, 9, s. 245 - 246.

- GOLOB, S., 1988. Kako dojemamo lepoto drevesa in gozda danes. Estetska funkcija gozda (zbornik seminarja) VTOZD za gozdarstvo BF, Ljubljana, s. 123 - 140.
- KOS, M., 1955. Zgodovina Slovencev. Slovenska Matica, Ljubljana, 426 s.
- MARUŠIČ, I., 1988. Estetika gozda v prostoru. Estetska funkcija gozda (zbornik seminarja) VTOZD za gozdarstvo BF, Ljubljana, s. 79 - 96.
- MOLENAAR, M., STUIVER, J., 1987. A PC digital monoplotting system for map updating. ITC Journal 4, s. 346 - 350.
- OGRIN, D., 1989. Slovenske krajine. DZS, Ljubljana, 239 s.
- PIRNAT, J., 1988. Drevo in gozd kot simbola. Estetska funkcija gozda (zbornik seminarja) VTOZD za gozdarstvo BF, Ljubljana s. 31 - 46.
- POLLARD, E. et al., 1974. Hedges. William Collins Sons & Co Ltd. Glasgow, 256 s.
- RAZGLAS ministrstva za kulturo Slovaške SR (29. oktober 1980).
- SEIFRIED, Z., 1961. Gozdovi na Kranjsko - soriški ravnini. Geografski vestnik 33, Ljubljana, s. 25 - 60.
- ZEVI, B., 1959. Pogledi na arhitekturo. CZ, Ljubljana, 192 s.